

Денісов Денис Дмитрович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
ННІ міжнародних відносин КНУ імені
Тараса Шевченка

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного
права ННІПП НАВС, доктор
юридичних наук, доцент

РОЛЬ ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Історія підготовки та прийняття Загальної декларації прав людини (далі - Декларація) була складною через тривалі дипломатичні суперечки між представниками різних філософських, ідеологічних та релігійних поглядів. Попри це, документ був прийнятий більшістю голосів держав-учасниць ООН, ставши безпрецедентним досягненням у сфері прав людини. Декларація проголосила концепцію прав людини та встановила міжнародні стандарти, які стали основою для національних конституцій, включно з Конституцією України. За своєю правовою сутністю Декларація є багатограним документом, в основу якого покладено основні ідеї, зокрема, проголошення концепції прав людини та встановила стандарти прав людини, які стали предметом уваги і справою міжнародного права.

Незважаючи на різні ідеології, правові системи та суперечності між державами-учасницями ООН, які ускладнювали досягнення порозуміння щодо багатьох положень Декларації, зрештою вдалося знайти компроміс. Принципові положення для багатьох держав у тексті документа намагалися не деталізувати, а також уникали визначення деяких понять, надаючи їм загальний характер. Під час пошуку компромісу сторони виходили з можливості різного тлумачення цих положень та способів реалізації певних прав. У результаті проведеної роботи делегаціями багатьох країн Декларація була ухвалена 48 голосами держав-членів ООН (8 утрималися) і, відповідно до Статуту ООН, вважається прийнятою одностайно.

Причини прийняття Декларації прав людини були зумовлені необхідністю забезпечити свободу, справедливість і загальний мир через визнання гідності та невід'ємних прав кожної людини. Це рішення стало відповіддю на варварські акти порушення прав, що шокували людство, та підтвердило віру народів ООН у рівність і гідність усіх людей. Документ також відобразив прагнення до світу, де люди мають свободу слова, переконань і звільнені від страху та нужди, а держави-члени

зобов'язалися сприяти захисту прав людини та основних свобод на міжнародному рівні [1].

Так, на момент прийняття Декларації цей документ вважався «новаторським» документом, який продемонстрував, що можна досягнути ефективного консенсусу для утвердження прихильності до прав людини для всього людства. Незважаючи на загальне схвалення Декларації, її цінність і перспективи інтерпретувалися різними сторонами радикально по-різному. Найбільш невизначеним залишається точне юридичне значення документа. Здебільшого розробники Загальної декларації вважали, що вона надає моральні настанови, а не діє як правовий інструмент. Досягнення за досягненням після прийняття документа свідчать про те, що Декларація стала еталоном міжнародних правових норм щодо прав людини [2].

Водночас необхідно зазначити, що з моменту свого прийняття Декларація була неодноразово підтверджена на різних міжнародних форумах, зокрема, на конференціях та в рамках різних інституцій. У 1968 році на першій Міжнародній конференції ООН з прав людини в Тегерані (Іран) була ухвалена Тегеранська декларація, яку Генеральна Асамблея ООН пізніше визнала як «важливе і своєчасне підтвердження» ключових принципів, закріплених у Загальній декларації. У Тегеранській декларації було зазначено, що Загальна декларація прав людини є «спільним розумінням» та «зобов'язанням» для всього світового співтовариства щодо невід'ємних прав кожної людини, закликаючи до віри в її принципи та дій відповідно до них [3]. Пізніше, у 1993 році, Всесвітній конгрес ООН з прав людини у Відні (Австрія) ухвалив Віденську декларацію та Програму дій, які послуговували основою для розробки нового законодавства у сфері прав людини. Представники конгресу зазначили, що Загальна декларація прав людини стала «основою для досягнення прогресу у встановленні міжнародних стандартів» у сфері прав людини [4].

Крім того зауважуємо, що у 1966 році було прийнято два пакти - Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (МПГПП) [5] та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) [6], які набули чинності протягом наступного десятиліття. У преамбулах МПГПП та МПЕСКП підкреслюється першорядна роль Декларації як сполучної ланки між положеннями про права людини в Статуті ООН та самими пактами. Хоча їх прийняття значно запізнилося через непримиренну напруженість часів холодної війни між Західним та Східним блоками, які також були відповідальні за поділ пакту на дві частини, очікувалося, що МПГПП та МПЕСКП будуть обов'язковими правовими інструментами, які захищатимуть права людини згідно з Загальною декларацією прав людини в усіх країнах світу.

Багато хто вважав, що ці два пакти мають вищу цінність порівняно із Декларацією через їхню юридично зобов'язуючу силу, яка видавалася більш примусовою та ефективною. Однак багато дослідників міжнародного права не погоджуються з цим твердженням, оскільки обидва пакти були прийняті понад трьома чвертями держав-членів ООН шляхом підписання та ратифікації. Хоча підписання пакту лише свідчить про намір держави-підписанта перейти до процесу

ратифікації, це також означає готовність зробити пакт юридично обов'язковим у майбутньому. Водночас близько 30 держав для кожного пакту не завершили процес ратифікації: наприклад, США не є стороною МПЕСКП, а Китай не ратифікував МПГПП. Як наслідок, масштаби та ступінь впливу цих пактів залишаються обмеженими.

У період між 1988 і 1997 роками відсоток справ, у яких Декларація визнавалася прецедентом міжнародного права, майже подвоївся, досягнувши 50%. У сучасному контексті Декларація слугує віхою в розвитку багатьох ключових правових концепцій (наприклад, несправедливість виключення осіб з-під міжнародного захисту біженців на підставі злочинної поведінки), які розуміються і застосовуються під егідою інших міжнародних конвенцій. Норми, сформульовані в Декларації, а також способи їх контекстуалізації також стали орієнтиром для оцінки суперечливих політик, таких як міграційний контроль і захист біженців.

Ще одна причина, чому Декларація набула правового значення, полягає в її інтеграції до національного законодавства. Спочатку автори Декларації сподівалися, що судова практика на національному рівні стане «найкращим і найнадійнішим правовим засобом» для захисту прав людини, однак це використання не розпочалося відразу після її прийняття. З часом багато урядів погодилися взяти на себе остаточну відповідальність за захист прав людини на своїх територіях. Тому аналіз впливу Декларації на національне право є важливим для оцінки її практичної правової значущості. Щонайменше 25 країн прямо згадують Загальну декларацію прав людини у своїх конституціях. Приблизно 80 країн конституційно визнають норми міжнародного права, що опосередковано підтримує Декларацію. Існує також значна емпірична база, яка свідчить про те, що включення прав із Загальної декларації підвищує ймовірність їх відображення у національних конституціях більш ніж на 50%, що демонструє здатність Декларації впливати на національні правові системи та сприяти дотриманню прав. Незважаючи на критику, що неоднозначність Декларації є причиною її непослідовної ефективності, вона була прямо цитована в щонайменше 166 національних судових справах як підстава для прийняття рішень судами [7].

Прийнявши шлях до європейських правових стандартів, Україна визнала основні принципи та норми, закладені в Декларації, як ключові орієнтири для захисту прав і свобод своїх громадян. Це знайшло своє відображення в Конституції України, де багато статей, що стосуються прав людини, були розроблені з урахуванням положень Декларації. Основні права, такі як право на життя, свободу, особисту недоторканність, рівність перед законом, заборона тортур і жорстокого поводження, а також право на приватне життя, отримали своє закріплення у національному законодавстві. Це свідчить про прагнення України дотримуватися міжнародних стандартів прав людини та інтегрувати їх у своє правове поле, забезпечуючи надійний захист громадян.

Таким чином, Загальна декларація прав людини не лише заклала основу для національного законодавства України, але й стала важливим інструментом для

зміцнення демократичних принципів та підвищення рівня захисту прав людини в країні, сприяючи її інтеграції до європейської правової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кириченко В. М., Соколенко Ю. М. Загальна декларація прав людини: історико-правові аспекти (до 70-річчя прийняття). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. Т. 2, № 36. С. 12–15. URL: https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_2/5.pdf.
2. United Nations, Commission on Human Rights, Draft Report of the Working Group on Implementation, UN Doc. E/CN.V.53/1947. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/gl9/001/02/pdf/gl900102.pdf>.
3. United Nations, International Conference on Human Rights, Resolution adopted on the Report of the Third Committee, UN Doc. A/RES/2442(XXIII), 1968. URL: <https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/244/02/pdf/nr024402.pdf>.
4. United Nations World Conference on Human Rights. Vienna declaration and programme of action. [New York] : United Nations, 1993. 28 с. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/vienna-declaration-and-programme-action>.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
7. Cheng T.-H. The Universal Declaration at Sixty: Is it Still Right for the United States?. *SSRN Electronic Journal*. 2007. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.1007722>.

Дмітров Юрій Олександрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук,
доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Проблема захисту прав осіб з інвалідністю набуває все більшої ваги у сучасному світі. Через зростання кількості людей з обмеженими можливостями,